Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου

Σχολή Νεώτερης και Σύγχρονης Ιστορίας

Τίτλος Διδακτορικής Διατριβής: Ο ανταγωνισμός Λαϊκού Κόμματος - Ελευθεροφρόνων για την πολιτική ηγεμονία του αντιβενιζελισμού (1921-1928).

Ιωάννης Β. Δασκαρόλης

Φεβρουάριος 2023

Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφου

Σχολή Νεώτερης και Σύγχρονης Ιστορίας

Τίτλος Διδακτορικής Διατριβής: Ο ανταγωνισμός Λαϊκού Κόμματος - Ελευθεροφρόνων για την πολιτική ηγεμονία του αντιβενιζελισμού (1921-1928).

Διπλωματική Εργασία η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση Διδακτορικού τίτλου σπουδών στη Νεώτερη και Σύγχρονη Ιστορία στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις.

Ιωάννης Β. Δασκαρόλης

Φεβρουάριος 2023

Πνευματικά δικαιώματα Copyright © Ιωάννης Β. Δασκαρόλης, 2023.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της Διπλωματικής Εργασίας από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραιτήτως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

Προμετωπίδα Μελέτης

«Με ερωτάτε αν πρέπει να ενωθή ο αντιβενιζελικός κόσμος. Προς ποίον μέρος να ενωθή, ερωτώ και εγώ. Προς το Λαϊκόν κόμμα η μετά του κ. Μεταξά; Διότι η εμφάνισις και των διαφόρων άλλων ηγετών ίνε υπόθεσις της αντοχής αυτών έναντι του γελοίου.

Αλλά τα δύο αυτά κόμματα τα έχοντα τα περισσότερα αριθμητικώς στελέχη, εκ του παλαιού πολιτικού κόσμου, διεσπάθησαν αλληλοϋβρισθέντων των αρχηγών των κατά τρόπον μη επιτρέποντα πλέον ούδε την κοινωνικήν αυτών σχέσιν. Εν τούτοις και τα δύο αυτά κόμματα ζήτουν να κηδεμονεύσωσι την αντιβενιζελικήν λεγομένην ιδέαν…..»

Γεώργιος Πωπ (δήλωση στην *Καθημερινή, 13.11.1925*)

Περιεχόμενα

Πρόλογος…..……...σελ.20

I. Βιβλιογραφική επισκόπηση……..……σελ.20

II. Σκοπός της έρευνας – επιμέρους ζητήματα…….....σελ.23

- ***Τα βασικά ζητούμενα της παρούσας έρευνας…….σελ.23***

III. Τα αρχεία…….σελ.24

IV. Οι εφημερίδες του ημερήσιου Τύπου……σελ.28

V. Τα Πρακτικά της Βουλής της περιόδου 1926-1928…….....σελ.30

VI. Πρωτογενής βιβλιογραφία …….……...σελ.30

- ***Δημοσιευμένα αρχεία και συλλογές κειμένων…….……..σελ.33***
- ***Αναμνήσεις, Μαρτυρίες και Απομνημονεύματα……..σελ.37***

VII. Δευτερογενής Βιβλιογραφία…….……σελ.37

- ***Εθνικός Διχασμός (1914-1920)……..…….…...σελ.37***
- ***Μικρασιατική Εκστρατεία και Καταστροφή (1920-1922)…….....σελ. 39***
- ***Μεσοπόλεμος (1922-1928)……σελ.40***
- ***Βιογραφίες……..……σελ.43***
- ***Βοηθήματα σε επιμέρους ζητήματα…….σελ.45***

VIII. Ευχαριστίες……...σελ. 47

IX. Σύντομη τοποθέτηση επί προσωπικού…….....σελ. 49

X. Ημερομηνίες……..……σελ. 50

XI. Χρονολόγιο Διατριβής……..……σελ.50

XII. Συντομογραφίες……..……...σελ. 53

Περίληψη……σελ. 54

Abstract……..σελ. 55

Εισαγωγή – Ο Εθνικός Διχασμός και ο σχηματισμός του αντιβενιζελισμού ως πολιτικού προσανατολισμού (1917-1920)…….…….....σελ.56

1. **Ο Ά Παγκόσμιος Πόλεμος και οι πρώτες εκδηλώσεις του Εθνικού Διχασμού (1914-1915)……σελ.56**

- ***Η πολιτική του Βενιζέλου…….....…….σελ.56***

- ***Η πολιτική του Βασιλιά Κωνσταντίνου……...……...σελ.59***

2. **Η εκστρατεία των Δαρδανελίων, η πρώτη ανάμειξη του Αρχηγεύοντος του Γενικού Επιτελείου Αντισυνταγματάρχη Ιωάννη Μεταξά στις πολιτικές εξελίξεις - πρώτη παραίτηση Βενιζέλου…….....σελ.64**

3. **Η πολιτική ιστορία του Γούναρη, η πρώτη αντιβενιζελική κυβέρνηση υπό την ηγεσία του και η κομματική ανάδυση των Εθνικοφρόνων (1906-1915).....σελ.66**

- ***Η εμφάνιση του Γούναρη στην πολιτική σκηνή (ομάδα των Ιαπώνων) και η περίφημη συνάντηση της Γαστούνης (1906-1912)…… σελ. 66***

- ***Η αντιπολίτευση του Γούναρη την περίοδο 1912-1914 και οι κακές διαπροσωπικές σχέσεις με τον Βενιζέλο……..……....σελ.68***

- ***Η ίδρυση των Εθνικοφρόνων (Μάρτιος 1915)…….…….……...σελ.70***

- ***η διαχείριση της κρίσης από την κυβέρνηση Γούναρη…….…….....σελ.71***

4. **Δεύτερη παραίτηση Βενιζέλου – απόβαση Συμμαχικών στρατευμάτων στη Θεσσαλονίκη και οι διαδοχικές παραβιάσεις της ελληνικής ουδετερότητας (10 Αυγούστου 1915 -26 Σεπτεμβρίου 1916)…….……...σελ.75**

5. **Παράδοση του Ρούπελ – Κίνημα της Άμυνας στη Θεσσαλονίκη (Αύγουστος - Σεπτέμβριος 1916) ……..σελ.82**

6. **Κυβερνήσεις Καλογερόπουλου – Λάμπρου και τα *Νοεμβριανά* (3 Σεπτεμβρίου 1916-25 Νοεμβρίου 1916)…….……σελ.88**

7. **Έκθρόνιση του Βασιλιά Κωνσταντίνου - άνοδος του Βενιζέλου στην εξουσία και ο διωγμός των πολιτικών του αντιπάλων (1917-1920) ……..……..σελ. 95**

- ***Η Βουλή των Λαζάρων……σελ. 96***

- ***Νόμος 755 – Εκκαθαρίσεις στον στρατό…….…σελ.98***

- ***Gorlitz*****……..…….....σελ.100**

- ***Δημόσιο (Δικαιοσύνη – Παιδεία – Τοπική Αυτοδιοίκηση)…… σελ.101***

- **Λογοκρισία – Φυλακίσεις…….……σελ. 103**

8. Ή αναιμική αντιβενιζελική αντίδραση στις διώξεις (1917-1918)……σελ.106

9. Ο αρχικός σχηματισμός του αντιβενιζελισμού ως γενικού πολιτικού προσανατολισμού και η εξορία της πολιτικής του ηγεσίας (1917-1920)…….σελ.108

<u>Πρώτο Κεφάλαιο</u>: Η πολιτική οργάνωση του αντιβενιζελισμού, η ίδρυση του ΛΚ, η ανάδυση των Ελευθεροφρόνων και η πρώτη τους σύγκρουση (1920-1922)……σελ.113

1. **Η προεκλογική περίοδος του 1920, η ίδρυση του ΛΚ, η ιδεολογία και η σύνθεσή του (Ιούλιος – Νοέμβριος 1920) ……..…….σελ.123**

- ***η επισιτιστική κρίση μέχρι τις παραμονές των εκλογών του 1920…...…….*****σελ.125**

- ***Ο θάνατος του Βασιλιά Αλέξανδρου…….…….……..* σελ.126**

2. **Ο αντιβενιζελισμός στην εξουσία - Η πρώτη μετωπική σύγκρουση του Μεταξά με το ΛΚ (1921-1922) ……...σελ. 126**

- ***Οι δύο συναντήσεις της ηγεσίας του μετανοεμβριανού αντιβενιζελισμού με τον Μεταξά και η οριστικοποίηση της σύγκρουσής τους (25-29 Μαρτίου 1921)…...*****σελ.136**

3. **Η σύμπτυξη των πρώτων πυρήνων του κόμματος των Ελευθεροφρόνων και η δραστηριότητα τους κατά τη διάρκεια της Μικρασιατικής εκστρατείας (Νοέμβριος 1920- Ιούνιος 1922)…….. σελ. 140**

4. **Η Ελληνική κρίση κορυφώνεται λόγω της αποτυχίας της εκστρατείας στην Άγκυρα– νέα αναζωπύρωση του Διχασμού (Σεπτέμβριος 1921-Μάρτιος 1922)……...……...……σελ. 141**

- ***αντιβενιζελική συγκεκαλυμένη τρομοκρατία*****……σελ. 143**

- ***Βενιζελικές συνομωσίες στη Σμύρνη και στην Κωνσταντινούπολη για την ανατροπή της κυβέρνησης (1921-1922)*****…….σελ. 145**

- ***Αναβρασμός στην Κρήτη, Δημοκρατικό Μανιφέστο και συνομωσίες στην Αθήνα για βενιζελικό κίνημα (Ιανουάριος - Αύγουστος 1922)*****…….σελ. 147**

- ***οι εξελίξεις εντός του αντιβενιζελισμού λίγους μήνες πριν την Καταστροφή*****.σελ. 150**

5. **Η Μικρασιατική καταστροφή, η κατάρρευση του μετανοεμβριανού κυβερνητικού συγκροτήματος και η προβολή του Μεταξά ως πιθανού του διαδόχου (27 Αυγούστου – 12 Σεπτεμβρίου 1922)……..……σελ. 158**

<u>Δεύτερο Κεφάλαιο</u>: Ο αποκεφαλισμός του αντιβενιζελισμού στο Γουδή, η άνοδος των Ελευθεροφρόνων και η φυγή του Βασιλιά (1922-1923)……σελ.163

1. **Η Επανάσταση του 1922 και η επανασύσταση του βενιζελικού Κράτους (15 Σεπτεμβρίου – 15 Νοεμβρίου 1922)…….σελ. 168**

2. **Η δίκη και η εκτέλεση των *Έξι* (31 Οκτωβρίου – 15 Νοεμβρίου 1922)…...σελ. 175**

3. **Η άνοδος των *Ελευθεροφρόνων* μετά την εκτέλεση των *Έξι* στο Γουδή (Νοέμβριος-1922-Αύγουστος 1923) …….σελ. 175**

- ***η αιφνιδιαστική εμφάνιση των Ελευθεροφρόνων στο πολιτικό σκηνικό και η πρώτη θετική απήχηση*……...……...σελ. 175**

- ***η αποσύνθεση του ΛΚ*……σελ. 180**

- ***η αντίδραση των άλλων αντιβενιζελικών κομμάτων και η προσπάθεια ανάσχεσης της ανόδου των Ελευθεροφρόνων*……..……...……σελ. 181**

- ***η πρωτοβουλία Ζαΐμη για γεφύρωση του χάσματος και το ναυάγιο της (Αύγουστος 1923)*……..σελ.186**

4. **Η προεκλογική περίοδος και η αναβίωση του Διχασμού (Σεπτέμβριος – Οκτώβριος 1923)……...σελ. 188**

5. **Η κυοφορία του κινήματος Γαργαλίδη – Λεοναρδόπουλου και η εμπλοκή Μεταξά (Ιανουάριος – Οκτώβριος 1923)……...…σελ. 194**

6. **Η έκρηξη του κινήματος, η εξέλιξή του και η συμμετοχή Μεταξά (22-26 Οκτωβρίου 1923)……...σελ.197**

7. **Η ακαριαία αντίδραση της *Επαναστατικής Επιτροπής*, η καταστολή του κινήματος και η διαφυγή του Μεταξά στην Ιταλία (26-27 Οκτωβρίου 1923)...σελ. 198**

8. **Οι σοβαρές επιπτώσεις του κινήματος στον αντιβενιζελισμό και στην πολιτική ζωή της χώρας…….……...σελ.200**

- ***Συλλήψεις αντιβενιζελικών και η δίκη των στρατιωτικών πρωταιτίων του κινήματος*……σελ. 201**

- ***ανανέωση των βενιζελικών διώξεων κατά των πολιτικών τους αντιπάλων*...σελ. 202**

<u>Τρίτο Κεφάλαιο</u>: Η Δ΄ Εθνοσυνέλευση, το δημοψήφισμα και η πτώση της Βασιλείας (16 Δεκεμβρίου 1923 – 13 Απριλίου 1924)…….……σελ. 203

1. **Η σύσκεψη για το Πολιτειακό, οι εκλογές της 16ης Δεκεμβρίου 1923 και εξαναγκασμός του Βασιλιά σε αναχώρηση (31 Οκτωβρίου-17 Δεκεμβρίου 1923) ……..σελ.203**

2. **Το αιματηρό αντιβενιζελικό συλλαλητήριο της 9ης Δεκεμβρίου 1923……..σελ. 205**

3. **Οι επιπτώσεις του συλλαλητηρίου της 9ης Δεκεμβρίου…….σελ. 209**

4. **Οι εκλογές της 16ης Δεκεμβρίου 1923, προνουντσιαμέντο του Στρατού και του Στόλου εξαναγκάζει τον Βασιλιά προς αναχώρηση (16-19 Δεκεμβρίου 1923).σελ...211**

5. **Η Δ΄ Εθνοσυνέλευση, ο σχηματισμός των κυβερνήσεων Βενιζέλου-Καφαντάρη και η πτώση τους (2 Ιανουαρίου – 10 Μαρτίου 1924)……...…….……σελ.214**

6. **Ο αντιβενιζελισμός και η στάση του απέναντι στη συμφιλιωτική πολιτική Βενιζέλου – Καφαντάρη -εσωτερικές έριδες (Ιανουάριος – Μάρτιος 1924).....σελ.218**

7. **Ο αντιβενιζελισμός και οι διαπραγματεύσεις με τον Παπαναστασίου για την αναγνώριση της Πολιτειακής μεταβολής (Μάρτιος – Απρίλιος 1924)……..σελ.223**

8. **Ο αντιβενιζελισμός και το δημοψήφισμα της 13ης Απριλίου 1924……σελ.225**

9. **Τα τελικά αποτελέσματα του Δημοψηφίσματος του 1924 και τα οι μετέπειτα εξελίξεις……...σελ.228**

- ***Τα αποτελέσματα και οι λόγοι της ήττας των αντιβενιζελικών…..…….*****σελ. 233**

- ***Η αβασίλευτη Δημοκρατία, η Διεθνής της αναγνώριση και ο Κατοχυρωτικός Νόμος εναντίον των αντιβενιζελικών…….*****σελ.234**

- ***Ο Γεώργιος στην Αγγλία (1924-1932)……...……*****σελ. 237**

<u>Τέταρτο Κεφάλαιο</u>: Ο κομματικός ανταγωνισμός εντός του αντιβενιζελισμού κορυφώνεται (Απρίλιος – Δεκέμβριος 1924)…….……σελ.240

1. **Η εσωστρέφεια του αντιβενιζελισμού και το αίτημα για την κομματική του ενοποίηση (Απρίλιος - Δεκέμβριος 1924)……σελ. 240**

1α. Οι Ελευθερόφρονες και η πολιτική "εντός πλαισίου"…….....**σελ.242**

1β. Το ΛΚ και το ζήτημα της ηγεσίας του……...…**σελ.245**

1γ. Οι θνησιγενείς προσπάθειες πολιτικής σύμπραξης Λαϊκών και Ελευθεροφρόνων (Μάιος – Σεπτέμβριος 1924)……...…….**σελ. 248**

2. **Η ανάδυση των αδιαλλάκτων ως τρίτου πόλου εντός του αντιβενιζελισμού και η απειλή διάσπασης των Ελευθεροφρόνων (Μάϊος – Σεπτέμβριος 1924)……σελ.251**

2α. Η επίθεση των αδιαλλάκτων κατά του Μεταξά και η προσπάθεια διεμβολισμού των Ελευθεροφρόνων……..…….…...σελ. 252

2β. Η ιδεολογία των αδιαλλάκτων……..…….…….….σελ. 256

2γ. Η δημιουργία της *Επιτροπής διεξαγωγής αντιβενιζελικού Αγώνος* από τους αδιάλλακτους και η κλήση Στρέιτ για την γενική αρχηγία (27 Ιουλίου – 2 Νοεμβρίου 1924)……..σελ. 258

2δ. Λόγοι για την αποτυχία των αδιαλλάκτων να αναλάβουν την ηγεσία του αντιβενιζελικού αγώνα…….……...σελ. 260

<u>Πέμπτο Κεφάλαιο</u>: Ο αντιβενιζελισμός απέναντι στη Δ΄ Εθνοσυνέλευση (Μάϊος 1924 – Ιούνιος 1925)……σελ.263

1. **Η αδιάλλακτη στάση των κομμάτων του αντιβενιζελισμού απέναντι στα βενιζελικά κόμματα της Δ΄ Εθνοσυνέλευσης μετά το Δημοψήφισμα (Μάιος – Οκτώβριος 1924)…….……..σελ. 263**

2. **Η συνέχιση του αδιάλλακτου αντιπολιτευτικού αγώνα των εξωκοινοβουλευτικών κομμάτων επί της κυβέρνησης Μιχαλακόπουλου (Οκτώβριος 1924-Ιούνιος 1925) ……σελ.267**

<u>Έκτο Κεφάλαιο</u>: Η κομματική διαπάλη των αντιβενιζελικών κομμάτων κατά την περίοδο της δικτατορίας του Παγκάλου (25 Ιουνίου 1925 – 22 Αυγούστου 1926).σελ.271

1. **Η άνοδος στην εξουσία του Πάγκαλου και η αρχική απρόσμενη συμπόρευση του με τον αντιβενιζελισμό (Ιούνιος – Οκτώβριος 1925)……...σελ.271**

2. **Η διάσπαση του αντιβενιζελισμού στις δημοτικές εκλογές του 1925……σελ.275**

3. **Οι έντονες αντιπαραθέσεις Λαϊκών και Ελευθεροφρόνων αμέσως μετά την ήττα του Μερκούρη στην Αθήνα και η διεύρυνση του χάσματος μεταξύ τους (Οκτώβριος - Νοέμβριος 1925)…….σελ. 279**

4. **Οι άκαρπες προσπάθειες για ένωση του Αντιβενιζελισμού χωρίς τους Ελευθερόφρονες (Οκτώβριος-Δεκέμβριος 1925)…….……σελ.282**

5. **Η συμπόρευση των αντιβενιζελικών κομμάτων στις προεδρικές εκλογές του 1926 ……..……σελ.285**

6. Η φθορά του καθεστώτος του Παγκάλου και ο αντιβενιζελισμός (Απρίλιος – Αύγουστος 1926)…….……..…...σελ.290

Έβδομο Κεφάλαιο: Ο αντιβενιζελισμός, οι εκλογές του 1926 και ο σχηματισμός της Οικουμενικής Κυβέρνησης (22 Αυγούστου – 30 Δεκεμβρίου 1927)……σελ.294

1. Η πτώση του Πάγκαλου και η κυβέρνηση Κονδύλη (22 Αυγούστου - Σεπτεμβρίου 1926)…….……...σελ. 294

2. Η διάλυση των Δημοκρατικών Ταγμάτων και η σύλληψη των αντιβενιζελικών πολιτευτών (9.9.1926)……...σελ. 297

3. Ο αντιβενιζελισμός και οι διαπραγματεύσεις για τις εκλογές του 1926…...σελ.299

4. Ο ανθεκτικός *μύθος* των αδιάβλητων εκλογών του 1926 ……..…σελ.303

5. Η προεκλογική περίοδος του 1926 για τα δύο αντιβενιζελικά κόμματα…...σελ.305

5α. *Το ΛΚ*……..……..……σελ.306

5β. *Οι Ελευθερόφρονες*……..……...…….σελ.307

- ***Τα βενιζελικά κόμματα και ο αντιβενιζελισμός*…….……...…….σελ.310**

6. Τα αποτελέσματα των εκλογών της 7ης Νοεμβρίου 1926……σελ.310

- ***Αποτίμηση των αποτελεσμάτων*……..σελ.312**

7. Ο σχηματισμός της Οικουμενικής Κυβέρνησης και η στάση των αντιβενιζελικών κομμάτων έναντι αυτής. (Ιανουάριος-Αύγουστος 1927)…….σελ.313

Όγδοο κεφάλαιο: Αντιβενιζελισμός και Οικουμενική……...……σελ.318

1. Οι δυσκολίες διακυβέρνησης της Οικουμενικής Κυβέρνησης…….…...…..σελ.318

2. Οι διαδοχικές πολιτικές κρίσεις της Οικουμενικής Κυβέρνησης και ο ρόλος των αντιβενιζελικών κομμάτων σε αυτές (Ιανουάριος – Ιούνιος 1927)……..…...σελ.321

- ***Δελτία πληροφοριών του Α΄ Σώματος Στρατού (16 – 29 Ιανουαρίου 1927)……..……....σελ.323***

- ***Απόλυση Κατσώνα από την ηγεσία της Χωροφυλακής (9-11 Απριλίου 1927)……..…...σελ.324***

- ***Απειλούμενη παραίτηση Κουντουριώτη (18 Απριλίου -2 Μαΐου 1927)*****……σελ.325**

- ***Ζήτημα παραπομπής του Πάγκαλου και των υπουργών του σε δίκη (15 Ιανουαρίου – 29 Αυγούστου 1927)*****……..σελ.327**

- ***Ζήτημα διορισμού του Νικολάου Πολίτη ως πρέσβη της Ελλάδας στη Γαλλία (17 - 21 Μαΐου 1927)*****…….…….……σελ. 330**

- ***Αποχώρηση αντιβενιζελικών βουλευτών λόγω μιας φράσης του Παπαναστασίου και αντίθεση τους στα φορολογικά νομοσχέδια Καφαντάρη (25 Μαΐου και 1η Ιουνίου 1927)*****……...σελ. 333**

<u>Ένατο κεφάλαιο</u>: Η απευθείας αντιπαράθεση Λαϊκών – Ελευθεροφρόνων κατά τη διάρκεια θητείας της Οικουμενικής Κυβέρνησης……..…σελ.333

1. Αντιπαράθεση Λαϊκών – Ελευθεροφρόνων στους κόλπους της Οικουμενικής Κυβέρνησης……....σελ.334

- ***Σύμβαση Power and Traction (31 Ιανουαρίου – 10 Φεβρουαρίου 1927)*****…....σελ.335**

- ***Συνταγματικές διατάξεις*****……....σελ. 339**

- ***Ενοικιοστάσιο (16 Φεβρουαρίου – 10 Απριλίου 1927)*****……..σελ. 340**

- ***Επεισόδια για άρση της μονιμότητας δικαστικών και λογοκρισίας των τηλεγραφημάτων (11 και 18 Μαΐου 1927)*****……σελ. 343**

- ***Επεισόδιο για μισθούς στην εταιρία Ulen (25 Μαΐου 1927)*****……....…….σελ.344**

- ***Αποτακτικό (18 Μαρτίου – 1 Ιουνίου 1927)*****……...σελ.345**

Η εσωκομματική αντίθεση των αντιβενιζελικών κομμάτων στην Οικουμενική Κυβέρνηση……..…...σελ.351

2. Η τελική αποχώρηση του ΛΚ από την Οικουμενική Κυβέρνηση (Ιούνιος – Αύγουστος 1927)……...σελ.353

<u>Δέκατο Κεφάλαιο</u>: Ο ανταγωνισμός ΛΚ – Ελευθεροφρόνων κορυφώνεται……...σελ.361

1. Η τακτική του ΛΚ μετά την αποχώρησή του από την Οικουμενική Κυβέρνηση και την προσχώρηση του στην αντιπολίτευση…… ……σελ. 361

2. **Η πολιτική αντιπαράθεση Ελευθεροφρόνων – Λαϊκών στη Βουλή (Αύγουστος – Δεκέμβριος 1927)……..……..……..…σελ.367**

- ***Foundation*……..…….……σελ.367**
- ***Αποχώρηση των βουλευτών του ΛΚ για μια φράση του Καφαντάρη*….……...σελ.368**
- ***Ενοικιοστάσιο*…….……σελ. 368**
- ***Νομοσχέδια δημόσιας εκπαίδευσης*…….…...σελ.369**
- ***Νομοσχέδιο αύξησης στατιστικών τελών*…….…..σελ.371**
- ***Τα νομοσχέδια οδοποιίας (σύμβαση Μακρή)*……..…..σελ. 372**

3. **Ο αντικομμουνιστικός χαρακτήρας της κυβέρνησης συνασπισμού και τα αντιβενιζελικά κόμματα…….……...σελ.375**

4. **Η εμφάνιση του Βενιζέλου στο προσκήνιο, η κυβερνητική κρίση λόγω της οδοποιίας και η πτώση της κυβέρνησης ευρέως συνασπισμού…….σελ.380**

5. **Οι προγραμματικές δηλώσεις της νέας κυβέρνησης συνασπισμού και η στάση του ΛΚ (16 Φεβρουαρίου 1928)……...……σελ.382**

6. **Το περίφημο ζήτημα της οδοποιίας στο τελικό στάδιο διευθέτησης του και η στάση του ΛΚ……..……..σελ.385**

7. **Η τελική επίθεση του ΛΚ κατά των Ελευθεροφρόνων (Μάρτιος-Μάϊος 1928).σελ.393**

- ***Ο ισχυρός σεισμός και η καταστροφή της Κορίνθου (22 Απριλίου 1928)*…...σελ.396**
- ***Νομοσχέδια κατάργησης Κεντρικού Συμβουλίου Καπνού και προσάρτηση τμημάτων του Πανεπιστήμιου Θεσσαλονίκης*……....σελ.397**

<u>Ενδέκατο Κεφάλαιο:</u> Η εμφάνιση του Βενιζέλου στο προσκήνιο και η πτώση των κυβερνήσεων συνασπισμού…….……σελ.398

1. **Οι επιτυχίες και τα επιτεύγματα των κυβερνήσεων συνεργασίας μέχρι τον Μάϊο του 1928……..……σελ.398**

2. **Η επίσημη επάνοδος του Βενιζέλου στο πολιτικό προσκήνιο και τα αντιβενιζελικά κόμματα (Απρίλιος - Μάϊος 1928)……σελ. 400**

3. **Η τελευταία κυβέρνηση συνασπισμού…….σελ. 408**

- *το ζήτημα των βυθοκόρων (13-14 Ιουνίου 1928)*……..……..**σελ.410**

4. **Η φημολογούμενη αλλαγή του εκλογικού συστήματος και τα αντιβενιζελικά κόμματα (26 – 28 Ιουνίου 1928)**……..……..**σελ.412**

5. **Το ξέσπασμα της πολιτικής κρίσης για την υπεραξία των καλυμμάτων και τον διακανονισμό των γαλλικών χρεών (27-28 Ιουνίου 1928)**……..…….**σελ.413**

6. **Η πτώση της κυβέρνησης συνασπισμού και η πραξικοπηματική αλλαγή του εκλογικού νόμου (29 Ιουνίου – 10 Ιουλίου 1928)**…….……....**σελ.416**

<u>Δωδέκατο Κεφάλαιο</u>: Οι εκλογές του 1928 και η συντριβή των αντιβενιζελικών κομμάτων……..…….**σελ.420**

1. **Η αντανακλαστική συσπείρωση των αντιβενιζελικών γύρω από το ΛΚ..…σελ.420**

2. **Η τραγική προεκλογική περίοδος για τους Ελευθερόφρονες και προσωπικά για τον Μεταξά στην Κεφαλλονιά σελ**……...**424**

3. **Η προεκλογική περίοδος για το ΛΚ**……..……**σελ.427**

- *Η εμφάνιση Στρέιτ στο προεκλογικό προσκήνιο*……..……..**σελ.429**

4. **Εκλογικά αποτελέσματα – ήττα του αντιβενιζελισμού και κοινοβουλευτική του συντριβή και τα επακόλουθα αυτής**…….**σελ.434**

- *Η εσωστρέφεια στο ΛΚ μετά την εκλογική συντριβή του 1928*……**σελ.437**

- *Η προσωρινή διάλυση των Ελευθεροφρόνων (1928-1932)*…….....….**σελ.440**

5. **Οι σοβαρές επιπτώσεις των αντισυνταγματικών νομοθετικών αυθαιρεσιών του 1928 και οι επιπτώσεις τους στην τελική κατάλυση της Αβασίλευτης Δημοκρατίας**……..……..……..**σελ. 444**

<u>Δέκατο τρίτο κεφάλαιο</u>: Λόγοι της τελικής επικράτησης των Λαϊκών εις βάρος των Ελευθεροφρόνων στον χώρο του αντιβενιζελισμού…….……..**σελ.445**

1. **Το πλαίσιο της αντιπαράθεσης Λαϊκών – Ελευθεροφρόνων**……..……. **σελ.445**

1^{α}. Η ιδεολογία του αντιβενιζελισμού, οι καταβολές του και η διαμόρφωσή του μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή (1922-1924)…….……**σελ.445**

- *Η Βασιλεία*…….……...**σελ.446**

- *Λαϊκές ελευθερίες - Συντηρητισμός και ρομαντισμός*…….……..**σελ.447**

- ***Κοινωνικές και οικονομικές τάξεις αναφοράς*****…….……..σελ.449**
- ***αντιμιλιταρισμός*****…….……σελ.451**
- ***Οι ομοιότητες και οι διαφορές με τον βενιζελισμό*****……σελ.451**

1β. Ο αντιβενιζελικός Τύπος (1914-1928)…….σελ. 454

- ***Καθημερινή*****...……..…..σελ.455**
- ***Πολιτεία*****……..……..σελ.459**
- ***Εσπερινή*****……..……σελ.460**
- ***Χρόνος*****……..……σελ.461**
- ***Νέα Ημέρα Τεργέστης*****……...……....σελ.462**
- ***Αθηναϊκή*****……..……σελ.463**
- ***Βραδυνή*****……..……..σελ.465**
- ***Απογευματινή*****…….……..σελ.465**
- ***ΣΚΡΙΠ*****……..……σελ.466**
- ***Το Φως (της Θεσσαλονίκης)*****……..……σελ.467**

1γ. Ο αντιβενιζελισμός στα Γράμματα…….....σελ.468

- ***Κωνσταντίνος Τσιτσελίκης*****……...……..……σελ.468**
- ***Χρήστος Χρηστοβασίλης*****……...…….……σελ.469**
- ***Κώστας Καρυωτάκης*****……..……σελ.471**

1δ. Ο αντιβενιζελικός πόλεμος της μνήμης του Διχασμού (1922-1928)……..σελ.473

- ***Paxton Hibben*****…….……σελ.474**
- ***Eduard Driault*****……..…...σελ.475**
- ***A. Fragoulis*****……..…σελ.478**
- ***Winston Churchill*****……...σελ.479**

- ***Compton McKenzie και sir Basil Thomson*……..……...σελ.480**

- ***Συνολική αποτίμηση του αντιβενιζελικού πόλεμου της μνήμης*…… ……..σελ.482**

1ε. Αντιβενιζελισμός και πρόσφυγες (1922-1932)……..……σελ.484

1ζ. Αντιβενιζελισμός και Παλαιό Ημερολόγιο (1923-1928)……..σελ.491

2. Γενική προσέγγιση της σύγκρουσης ΛΚ – Ελευθεροφρόνων……..…..σελ. 497

3. Η κομματική διάσταση – Τα κοινά στοιχεία των δύο κομμάτων…….....….σελ.499

3^{α}. Το *ΛΚ*…….…..……..…..σελ.502

3β. Ελευθερόφρονες……..…...…….σελ.505

4. Η προσωπική διάσταση……σελ. 507

4^{α}. Οι πολιτικοί αρχηγοί…….……σελ.507

- ***Παναγής Τσαλδάρης*……..…….σελ.507**

- ***Ιωάννης Μεταξάς*……..……...σελ.508**

- ***Σύγκριση και σύγκρουση των δύο πολιτικών αρχηγών*……...……...σελ.510**

4β. Οι πολιτευτές…….……σελ.513

- ***Οι πολιτευτές του ΛΚ*……..……σελ.513**

- ***Οι πολιτευτές των Ελευθεροφρόνων*……..……σελ.514**

- ***Σύγκριση και σύγκρουση των δύο ομάδων πολιτευτών*……σελ.515**

4γ. Οι δύο ιδιοκτήτες - διευθυντές των αντιβενιζελικών εφημερίδων *Καθημερινής* και *Πολιτείας* (Βλάχος εναντίον Νικολούδη)……..……..σελ.516

4δ. Οι δύο ιδιοκτήτες - διευθυντές των αντιβενιζελικών εφημερίδων της Θεσσαλονίκης *Ταχυδρόμου Βορείου Ελλάδος – Φωτός* (Δαρβέρης εναντίον Ρίζου)……..…..σελ.517

4ε. Γεώργιος Στρέιτ: Ο παρασκηνιακός πρωταγωνιστής των πολιτικών διεργασιών του μεσοπολεμικού αντιβενιζελισμού…….……..…….σελ.518

5. Η ιδεολογική διάσταση……..……σελ.520

5^{α}. Οι ιδεολογικές διαφορές ΛΚ – Ελευθεροφρόνων……..……..σελ.520

5β. Κοινοβουλευτισμός και Ιωάννης Μεταξάς – Μια ασύμβατη σχέση;…….σελ.524

5γ. Ο αφανής πρωταγωνιστικός ρόλος των αδιαλλάκτων εντός του αντιβενιζελισμού και τα ολέθρια αποτελέσματά του (1924-1928)……..……σελ.525

Επίλογος - Κατακλείδα της διατριβής……..……..σελ.528

Βιβλιογραφία……..……...σελ.529

Σελίδα Εγκυρότητας

Ονοματεπώνυμο Φοιτητή: **Ιωάννης Β. Δασκαρόλης**

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας: ***Ο ανταγωνισμός Λαϊκού Κόμματος - Ελευθεροφρόνων για την πολιτική ηγεμονία του αντιβενιζελισμού (1921-1928)***

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση διδακτορικού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις 9.12.2022 από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή

Πρώτος επιβλέπων (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος): Γεώργιος Γεωργής (Καθηγητής Σύγχρονης Ιστορίας Πανεπιστημίου Νεάπολις Πάφος)
Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Μάριος Ευρυβιάδης (Επίκουρος Καθηγητής Διεθνών Σχέσεων, Πανεπιστημίου Νεάπολις Πάφος)
Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Αντώνης Κλάψης (επισκέπτης Καθηγητής Διπλωματίας και Διεθνών Οργανισμών, Πανεπιστημίου Νεάπολις Πάφος).
Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Αικατερίνη Παπαζαχαρίου (Λέκτορας Διπλωματική Ιστορίας και Διεθνών Σχέσεων, Πανεπιστημίου Νεάπολις Πάφος).
Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Κυριάκος Ιακωβίδης (Λέκτορας Σύγχρονης Ιστορίας, Πανεπιστημίου Νεάπολις Πάφος).

Υπεύθυνη Δήλωση

Ο Ιωάννης Β. Δασκαρόλης, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «***Ο ανταγωνισμός Λαϊκού Κόμματος - Ελευθεροφρόνων για την πολιτική ηγεμονία του αντιβενιζελισμού (1921-1928)***», αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Ο Δηλών

Πρόλογος

Ι. Βιβλιογραφική επισκόπηση

Η περίοδος του Μεσοπολέμου αποτελεί έναν σημαντικό συνδετικό κρίκο μεταξύ της δεκαετούς πολεμικής εξόρμησης (1912-1922) και της δεκαετίας της Κατοχής και του εμφυλίου (1941-1949). Ως τώρα η ιστορική έρευνα έχει επικεντρωθεί στις δύο παραπάνω περιόδους που περιέχουν συγκλονιστικά γεγονότα για την Ελλάδα και τον Ελληνισμό γενικότερα, υποτιμώντας την περίοδο του Μεσοπολέμου. Σε πολλά σημεία της, η ανάλυση της περιόδου του Μεσοπολέμου από την υπάρχουσα βιβλιογραφία είναι ρηχή, η επικεντρώνεται υπερβολικά σε λιγότερο σημαντικές πτυχές της, αποσιωπώντας άλλες που διαμόρφωσαν πολιτικά τις εξελίξεις της περιόδου. Πιο συγκεκριμένα, ενώ υπάρχουν πολλές αξιόλογες και λεπτομερείς μελέτες για το Σ.Ε.Κ.Ε./Κ.Κ.Ε. που την εποχή του Μεσοπολέμου εκπροσωπούσε εκλογικά περίπου το 1-4% της ελληνικής κοινωνίας, απουσιάζουν από την βιβλιογραφία του Μεσοπολέμου εξειδικευμένες μελέτες για τον αντιβενιζελισμό που εκπροσωπούσε το αντίστοιχο 30-40%.

Ο αντιβενιζελισμός κατά κανόνα αντιμετωπίζεται και αποτιμάται αρνητικά από τους ιστορικούς που ασχολήθηκαν με την περίοδο του Εθνικού Διχασμού και του Μεσοπολέμου, κυρίως γιατί οι επιλογές του τόσο κατά τον Εθνικό Διχασμό όσο και κατά την διάρκεια της Μικρασιατικής Εκστρατείας δεν δικαιώθηκαν από τις εξελίξεις. Πιο συγκεκριμένα, ο αντιβενιζελισμός χρεώνεται με την λάθος επιλογή στρατοπέδου κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, με την βία των *Νοεμβριανών*, με την παθητική αντίσταση κατά την επιστράτευση του 1918, με την αντίθεση στην φιλόδοξη πολιτική του Βενιζέλου στη Μικρά Ασία, ενώ κατηγορείται για την απομόνωση και την αποτυχία της μικρασιατικής του πολιτικής που οδήγησε στην Μικρασιατική Καταστροφή.

Όπως είδαμε, στις γενικές μελέτες του ελληνικού Μεσοπολέμου, ο αντιβενιζελισμός αντιμετωπίζεται κατά κανόνα με γενικεύσεις ως ένα ενιαίο σύνολο, χωρίς εσωτερικούς διαχωρισμούς, ποικιλία απόψεων και πολιτικών τοποθετήσεων. Αντίθετα ο βενιζελισμός έχει μελετηθεί σε περισσότερο βάθος και έχουν αναδειχθεί ικανοποιητικά πολλές από τις εσωτερικές αντινομίες του και τις ενδοπαραταξιακές συγκρούσεις του. Ο σκοπός της έρευνάς μου λοιπόν, είναι να αναδείξω ακριβώς τις αντίστοιχες εσωτερικές αντινομίες του αντιβενιζελισμού, να ανακαλύψω τις προσωπικές και ενδοπαραταξιακές συγκρούσεις που τελικά διαμόρφωσαν τις κυρίαρχες πολιτικές του απέναντι στο κράτος και την ελληνική κοινωνία. Όπως άλλωστε παραδέχεται και ο Γιώργος Μαυρογορδάτος *«Η υπεροχή του Βενιζελισμού αναπαράγεται και στην ίδια την ιστοριογραφία. Μοιραία υπερισχύει μια "βενιζελική" θεώρηση κατά την περίοδο του Μεσοπολέμου.*[…] *Όπως το βιβλίο του Βεντήρη έτσι και εκείνο του Δαφνή σημαδεύει ανεξίτηλα την ιστορική μνήμη. Από την Αντιβενιζελική πλευρά δεν υπάρχει τίποτα αντίστοιχο. Υπάρχουν μόνο απολογητικές ή αγιογραφικές μελέτες για τον Τσαλδάρη, τον Μεταξά και τον Γεώργιο Β΄ και άλλα πρόσωπα. Αλλά αυτά δεν συγκροτούν μια ολοκληρωμένη εναλλακτική θεώρηση. Μόνο από σοσιαλιστική και μαρξιστική σκοπιά μπορούσε να υπάρξει –και υπήρξε– μια τέτοια εναλλακτική θεώρηση».*